

Egy vállalkozó nagybirtokos nemes Heves megyében

(Beniczky György és családja tevékenysége a 19-20. században)

DR. CSIFFÁRY GERGELY

Tanulmányom két részből áll, előbb szó esik a szénbányászat kezdeteiről *Egercsehi – Szúcs* térségében, majd pedig *Beniczky I. György* birtokos bányalétesítéséről. Az írásom második részében az egercsehi szénbánya alapítójának, *Beniczky Györgynek* és leszármazottainak tevékenységét, pályafutását mutatom be 1945-ig.

* * *

*Egercsehi – Szúcs térségében a köszönet elsőként 1866-ban egy német nyelven kiadott geológiai szakfolyóiratban említi C. M. Paul osztrák geológus.*¹

Beniczky György birtokosként tudott arról, hogy birtokán a ki-egyezés előtti években osztrák geológusok szénelőfordulás után kutattak. Ezen kívül tudomása kellett, hogy legyen arról is, hogy a Bükk hegység területén, *Egerbakta – Szarvaskő* térségében az 1860-as évek elején, míg az *Egercsehivel* szomszédos *Mónosbél* határában 1868-ban találtak szenet.

Azzal a lehetőséggel, hogy a *Beniczkyek* birtokán a föld mélye olyan jelentős, kiaknázásra váró szénkészlettel rendelkezik, amely érdemes nagyüzemi művelésre, már 1870-ben számoltak a család tagjai.

¹ Lásd: Paul, C. M.: Tertiärgbiet nordlich von den Mátra in Nordungarn. = *Jahrbuch der K. K. Geologische Reichsanstalt*. Bild. XVI. Pag. 515. Wien, 1866. – NOSZKY Jenő 1926. VIII.

A *Beniczky testvérek (Etel, Pál és György)* 1870. március 6-án *Egerben* osztályos egyezséget kötöttek apjuk, a néhai *Beniczky Zsigmond* után rájuk maradt nemesi birtokra, amelyet addig közösen használtak. A *Beniczky György* és testvérei között született egyezség alapján *Beniczky Etel* a nemesi birtokból öt megillető 1/3 tulajdonjogáról, beleértve minden, ahhoz tartozó királyi vagy egyéb haszonélvezeti jogáról készpénz-megváltás ellenében lemondott fivéreire javára. Az egyezség 3. pontja szerint: „A csehi ú. Gutai zálogos házhely és az Ambrózy Mihálynál lévő beltelkek és ház, valamint a nála lévő külső földek kiváltása és saját javára való megörökítésének joga egyedül *Beniczky György* lesz.”

Különösen érdekes számunkra az osztályos egyezség 4. pontja, amely kizárólag a kőszénre vonatkozik. „Ami a kőszénre illeti, ez a megosztott birtokban mindhárom osztozó testvér közt közös javadalomnak feltartatik, azonban oly módon, hogy ha szén fedeztetnénk fel, az ahhoz szükséges út és tér becsáron lesz annak pótlandó, kinek birtokán a kőszén művelés alá vétetnék.”²

1870-ben nincs még konkrét szénlelőhely a *Beniczkyék* által birtokolt területen, de a szénkiaknázás jövőbeni lehetőségével már ekkortól számoltak a család tagjai.

A *Beniczky testvérek (Etel, Pál és György)* az apjuk után maradt csehi, ördögfalvi és mónosbéli birtokokra nézve az 1871. február 11-én *Egerben* megkötött újabb szerződés alapján osztozkodtak.

Beniczky Etel a nevezett birtokról az azokban lévő épületekkel, beleértve a kisebb királyi haszonvételeket és az instrukciót (azaz a birtok irányítását), két fivére javára 18.000 forintért minden jogáról lemond, s kijelenti, hogy kielégítve érzi magát az örökséget illetően.

A 18.000 forinttal *Pál* és *György* egyenlő arányban lesznek az adósai leánytestvérüknek. A megváltás összegét öt éven át fizetik a fivérek, a törlesztésre nézve *Etel* kikötötte, hogy amíg az édesanyjuk, *Szinovich Amália* él, a nevezett tőke (azaz 18.000 forint) után évi 5 %-ot (900 forintot), az édesanyjuk halálát követően

² Az irat eredetije *Beniczky Péter* (Eger) gyógyszerész tulajdonában van.

(†Egercsehi, 1879. 09. 16.) pedig 6 %-ot (1080 forintot) tartoznak fizetni.

Az előbbi megállapodásban Beniczky Etelka rögzítette, hogy a *„családunkat bármikor illető örökösödési vagy zálogváltási jogokra nézve engemet illető jogomat fenntartom, valamint a micsinyei birtok eladásából a 3500 forintnyi közös adósság kifizetése után fennmaradt összegnek engem illető részéhez is ragaszkodom, megjegyezvén, ezen adósság kifizetéséig, annak kamatai fizetéséhez nem járulok.”*³ (Micsinye Zólyom megyei faluról vette a Beniczky-család a második előnevét.)

Azt, hogy Beniczky György birtokán 1890-ben már talált szén, magától a birtokostól tudjuk a testvéréhez, Pálhoz írt 1906. december 18-án kelt leveléből. Ennek bevezető soraiból kitűnik, hogy Beniczky György 1890 óta fáradozott azzal, hogy a kőszénkitermelés jogát eladja. Azt írta: *„Édes Palim! Nagyon rosszul esett a 16 évi fáradtság és nagyösszeg feláldozása után a létrejött kőszéneladást úgy magyarázták, hogy azt nem testvér, de idegen sem tette volna, rád nézve oly káros egyezséget kötni.”* Ezután így folytatja a következő mondatban: *„Tudnod kell, hogy ezen kőszénnel már 16 éve bajlódok, pereltem Krausszal, egy krajcárt sem fizettem veled: vettem hozzá bizonytalanra a közbeeső területeket, hogy egy bányauzemnek megfelelő nagy területet bocsájthassak a vevőknek, mert azt tudnod kell, hogy a mi eredeti közös területünket, kicsiségénél fogva senki sem veheti meg kőszén kiaknázás céljából, s ahhoz egy oly terület kell, mint amennyit én képes voltam összehozni, és 3200 kat. holdat átadni a vevőknek.”* Beniczky György levelét röviddel azt követően írta, hogy sikerült megkötni a haszonbérleti szerződést a szénkitermelés jogának eladásáról. A levél keltezése után 9 nappal, 1906. december 27-én megalakult az *Egercsehi Kőszénbánya Rt.*, amely a nagyüzemi méretű bányanyitást elkezdte, s a meglévő *Antónia-táró* termelését is átvette.

A Szűcs község határában 1890-ben már ismert szénlelőhelyre (szénkibúvársra) települt a Beniczky György tulajdonában levő bánya, vagyis az *Antónia-táró* létesítéséhez 1891 őszén foghattak hozzá, miután a környék parasztsága a mezőgazdasági munka dan-

³ Az irat eredetije Beniczky Péter (Eger) gyógyszerész tulajdonában van.

dárján már túl volt. 1892-ben tovább folytatták a bányanyitáshoz szükséges előkészületeket.

Az események itt elmondott feltételezhető kronológiai sorrendjét több idevágó, a helyi bányászattal kapcsolatos tény egybeesése támasztja alá.

A Szúcs határában megindult szénbányászatot az *Antónia-táróban* végezték, amely Szúcs területén, az egykori *Beniczky-féle malom* hátánál volt. A nevét Beniczky György földbirtokos feleségéről, *Csiki Antóniáról* kapta. *Schréter Zoltán* és *Kalecsinszky Sándor* szerint a szén 1892-ben Szúcs határában a *Mennysorságlápa* (vagy *Egyház-lápa*) környéki kibúváson találták meg, s csupán télen művelték, a legegyszerűbb módon.⁴ Ezt az adatot vette át a szerző is.⁵

Az *Eger* című újságban a bányászat és gyáripar 1892. évi *Heves megyei helyzetéről* készült jelentésben azt írták: „*Heves megyében gazdag barnaszéntelepek vannak, de még nem állanak rendszeres művelés alatt.*”⁶ Az újság tudósításból a Szúcs és Nagybátöny környéki bányászatra, illetve azokra a bányanyitási kezdeményezésekre gondolhatunk, amelyekről tudunk (*Bátor-Szarvaskő, Mónosbél, Hevesaranyos*).

Kalecsinszky Sándor írta, hogy Szúcson két széntelep van, az egyik a *Disznósi*, vagyis a *Disznászó-völgyben*, a másik a *Hagymás-völgyben*. A széntelep vastagsága 2 m. A Szúcsról származó első szénmintákat 1893-ban küldték be elemzésre. *Bittó Béla* vizsgálata a *Hagymás-völgyi* mintánál a szén fűtőértékére 5289 kalóriát határozott meg. Egy másik elemzés, amit *Grittner Albert* végzett el, a Szúcson fejtett aknaszén tüzelőértékét 4561 kalóriának találta.⁷

Beniczky György szúcsi szénbányájának létezéséről az első hivatalos adatokat a *Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara* 1893-ban közölte. Eszerint a bányánál 111 férfi, 160 gyermek és 3 nő, összesen 274 munkás dolgozott. A férfimunkások napszámberé 1 fo-

⁴ SCHRÉTER Zoltán 1927. 29.; KALECSINSZKY Sándor 1901. 262.

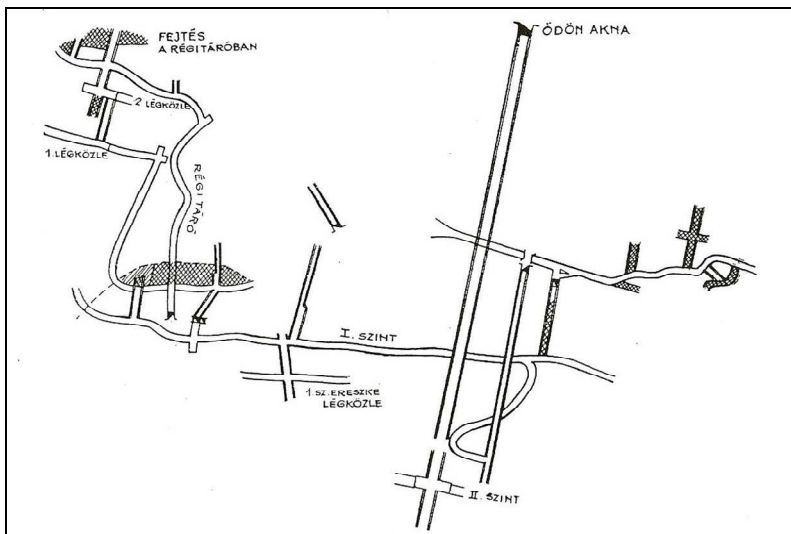
⁵ CSIFFÁRY Gergely 1977. 14.

⁶ Eger, 1893. szeptember 19. 297-298.

⁷ KALECSINSZKY Sándor 1901. 262.

rint 50 krajcár, a gyermekek (16 év alatti munkavállalók) nap-számban 63 krajcárt kaptak.⁸

Az *Antónia-táró* helye az egykori *Beniczky-féle* malom határá-nál kereshető, ennek a közelében mélyítették a *Lipót-aknát*. A ki-termelt szénét a *Beniczky-uradalom* hasznosította, a fölös mennyi-séget eladták a környék kovácsainak.⁹ *Kalecsinszky Sándor* szerint 1901-ben „a szénét csupán Eger és Szűcs községbeliek használ-ják.”¹⁰

Az Ödön-akna feltárásának helyzete 1909 júliusában
(LEHOCZKY Alfréd 1967. 97.)

Az előbbi rajz az *Antónia-* és *Viktória-tárók* helyzetét mutatja az *Ödön-aknától* jobbra, s a rajz feltünteti a már leművelt területeket is. Látható, hogy a föld alatt a két korai táró össze volt kötve.

Az *Antónia-táró* feltárásának 1891-es nyitóévet, majd a bányalelétesítés 1892. évi folytatását látszik igazolni még egy esemény

⁸ A Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara jelentése 1894. 72.

⁹ LEHOCZKY Alfréd 1967. 93.

¹⁰ KALECSINSZKY Sándor 1901. 263.

1893-ból. *Beniczky György*, miután már jelentős pénzösszegeket fektetett a szénkiaknázás jogának megvásárlásába, kísérletet tett a köszénkitermelés jogának eladására, amikor 1893 áprilisában *Krausz Jakab* bécsi lakossal egy nem végleges megállapodást kötött. Ennek részleteiről azonban nincs tudomásunk. Az viszont tény, hogy kötelezettséget jelentett *Beniczkyre* nézve, amelynek jogi következményeitől egy 1904. december 30-án, a *Márkus Ágoston*-nal és *Wessely Károllyal* kötött átruházási szerződésben kívánt végleg megszabadulni. *Beniczky György* egyik magánleveléből ugyanis tudjuk, hogy utóbb *Krausz Jakab*bal évekig pereskedett.

A szúcsi bányászkodás – villamosenergia és korszerű gépek hiányában – meglehetősen kezdetleges volt, mert a termelés kézi erővel történt. Az *Antónia-táró* művelésére az 1950-es évek derekán végzett néprajzi gyűjtésekből lehet következtetni „...csak lovas kocsival szedették a szenet. Rossz vót dógozni, mer még világító se vót rendes. Az apám akkor még olajos lámpával járt. ” Egy másik emlékező szerint: „...Akkor még Szabó bácsi mérte a szenet fakupával, az nyitotta ki a bányát. A fakupába 50 kiló ment bele...”¹¹

A fent említett *Szabó László* (1845-1924) a *Beniczky-család* bizalmasa és mindenese, valójában a szúcsi újonnan nyitott bánya bányagondnoka, akit a *Beniczky György* már 1893 júliusában bányafelügyelőként alkalmazott. Eredetileg is bányához értő ember volt, aki *Homonnáról* származott, majd *Sárospatakon* élt, a felesége *Szalay Viktória* volt.¹² Heves megyében már 1882-től volt neki bányaérdekeltsége. Eredetileg *Szalay György* és *Matyasovszky János* a hevesaranyosi határban köszénkutatási engedélyt nyertek olyan formán, hogy a jogot illetően 128 kuxának az 50-50 %-át egyenlően birtokolták. Viszont 1882. március 28-án egy *Egerben* kötött megállapodás szerint *Szalay György* a kuxáiból tulajdonjogilag egyet átadott *Szabó Lászlónak*, a későbbi vejének.¹³

¹¹ CSIFFÁRY Gergely 1977. 14-15.

¹² HML IV-416/41. Egercsehi és Szúcs rk. keresztelések anyakönyve 1893., 1893/14. 1894/9. számú bejegyzés.

¹³ Az irat eredetije Szabó Gyula fodrász, Egercsehi, Malom út 13. sz. alatti lakos tulajdonában van, aki Szabó László unokája.

Szabó László a *Magyar Bányakalauz* 1896., 1900. és 1905. évi hivatalos adatai szerint *Beniczkyek* szúcsi bányájánál bányafelügyelő, illetve bányafelvigyázó volt.¹⁴

Szabó László bányagondnok 1882 után feleségül vette a hevesaranyosi közsénérekeltséggel rendelkező *Szalay György* leányát, *Szalay Viktóriát* (1854-1929). Érdekesség, hogy *Szúcson* az *Antónia-táró* mellett 1905-ben feltűnik egy másik szénbánya neve, nevezetesen a *Viktória-bányáé*, amely bizonyára *Szabó László* feleségének leánykori keresztnévét viseli.¹⁵ A *Viktória-bánya* helye valószínűleg a *Hagymás-völgyben* épült *Ödön-akna* közelében kereshető, ahol a korabeli térképeken két régi tárót is találunk, amelyek összeköttetésben voltak a később épült *Ödön-aknával*.¹⁶ Ezek egyike volt a *Viktória-bánya*, ahol szintén táróval művelték a szénét.

Beniczky szúcsi bányájának széntermelésére hiányos adataink vannak.

Széntermelés Szúcs határában

Év	Métermázsa
1894	8.442 q ¹⁷
1900	10.568 q ¹⁸
1905	5.665 q ¹⁹
1910	410.000 q ²⁰
1914	891.282 q ²¹

Az előbbi táblázat adatsora jól érzékelteti, hogy *Beniczky György* magánbányája szerény termeléséhez képest az újonnan

¹⁴ DÉRY Károly 1896. 43.; DÉRY Károly 1900. 47.; DÉRY Károly 1905. 70.

¹⁵ HML XI-1/a/30/d. Viktória szénbánya leltára 1905. 12. 31.

¹⁶ CSIFFÁRY Gergely 1977. 15.

¹⁷ BÖCKH János – GESELL Sándor 1898. 51.

¹⁸ DÉRY Károly 1900. 47.

¹⁹ DÉRY Károly 1905. 70.

²⁰ DÉRY Károly 1910. 79.

²¹ DÉRY Károly 1914. 96.

létesült, 1907 után elkészült *Lipót-* és *Ödön-aknák* termelőkapacitása már a nagyüzemi méretű széntermelést jelentették *Egercsehi*, illetve *Szúcs* szénbányászatában.

Ha a *Beniczky-féle* szúcsi bányák műszaki felszereltségét nézzük, megtevéstők a *Magyar Bányakalauz* adatai: 1896-ban, 1900-ban és 1905-ben mindössze 4 bányakocsi, azaz 4 csille szerepel a hivatalosan közzétett adatokban. Ezzel szemben a *Viktória-bánya* 1905-ös leltárában ugyanakkor 28 csillét tüntettek fel. Ezen kívül ugyanott számba vettek 4-4 egyszerű, illetve kettős fát szállító kocsi, 4 kiscsillét és 1 személykocsit (azaz személyszállító csillét).²² Ez is mutatja, a *Magyar Bányakalauzban* közzétett, hivatalosnak szánt adatokat fenntartással kell kezelnünk. Ugyancsak szembeütően alacsonyok a munkáslétszámok: 1896-ban és 1900-ban összesen 4, 1905-ben pedig 5 bányamunkást jelentettek a bányafelügyelőn kívül.²³

Még akkor is kicsik ezek a számok, ha figyelembe vesszük, hogy a bányáknál csak időszakosan dolgoztak, vagyis ősszel és télen erősen felduzzasztották a létszámot a kitermelés növelése érdekében, nyáron pedig kevesebb bányással a fejtés előkészítésén dolgoztak. Biztos, hogy ennél lényegesen több munkást alkalmaztak, mert említettük már, hogy 1893-ban 274 foglalkoztatottról tudunk. A hivatalos adatoknál mindenképpen magasabb üzemi létszámot sejtet a *Viktória-bánya* 1905 végi leltára is, amelyben 146 biztonsági lámpát, illetve 13 bányamécset (*kahanyec*) vettek fel.²⁴

Az utolsó termelési adatunk az *Antónia-táróról* 1907-ből ismert. *Beniczky György* 1907. június 10-én levélben kérte az *Egercsehi Kőszénbánya Rt.* igazgatóságát, hogy részére az *Antónia-bányában* kivételesen és minden kötelezettség nélkül 300-400 q szén termeljenek, amelynek mázsájáért 50 fillért fizet.²⁵

A *Szúcs* határában nyitott *Antónia-* és *Viktória-tárók* működése azért is érdekes, mert mint *referenciaüzemek*, az ott található jó

²² HML XI-1/a/30.d. Viktória szénbánya leletára 1905. 12. 31.

²³ DÉRY Károly 1896. 43., DÉRY Károly 1900. 47., DÉRY Károly 1905. 70.

²⁴ HML XI-1/a/30.d. Viktória szénbánya leltára 1905. 12. 31.

²⁵ CSIFFÁRY Gergely 1977. 15., 81.

minőségű és hosszú távon ígéretesnek mutatkozó, kitermelésre alkalmas szénkészleteik miatt vonzó lehetőséget kínáltak a potenciális befektetőknek.

A számítások valóra váltak: már 1904. december 30-án *Márkus Ágoston* egri vasúti mérnök és *Iovag Wessely Károly* bécsi építési tanácsos egy terrágium-szerződés alapján haszonbérbe vette *Beniczky Györgytől* az *Egercsehi, Szúcs, Mikófalva, Egerbocs* és *Bekölce* határában fekvő kőszéntelepeket, vagyis a *Beniczky Mátyás, Antónia* és *Ármin* védnevek alatt bejegyzett bányatelkeket.

A haszonbérleti szerződés értelmében 1906. december 31. – 1996. december 31. között, tehát 90 évre *Márkus* és *Wessely* kibérlik a szénkiaknázási jogot, mind a 3200 kh területet. Miután az időközben elvégzett kutatófúrások igazolták a feltételezett szénkészlet meglétét, 1906. december 27-én *Budapesten* sor került az új bányavállalat megalakítására *Egercsehi Kőszénbánya Rt.* néven. Az alapító és a főreszvényes a *Budapestvidéki Kőszénbánya Rt.* volt, melynek részvényesei kizárólag belga, főleg brüsszeli tőkések közül kerültek ki. Ez az új vállalkozás 1906. december 31-én átvette a *terrágium-szerződést Márkustól és Wesselytől.*²⁶

Az *Egercsehi Kőszénbánya Rt.* 1907 elején úgy kezdhette meg saját bányanyitási munkálatait, hogy miközben épült az új üzem (a *Lipót-* és az *Ödön-akna*, valamint a *Deák-táró*, amely a nevét a közei *Deák-kútról* nyerte),²⁷ a *Beniczky-féle régi Antónia- és Viktória-tárókban* folyamatosan termelhette a szenet. Tehát az új vállalat, miközben nagy összegeket fordított a saját bányanyitási munkálataira, valamennyi bevételhez is jutott a régi tárókból. Csak ezzel magyarázható, hogy a bánya kiépítésének első két évében, 1907-ben és 1908-ban már szén tudtak fejteni.

Beniczky György ezt előre tudta, amikor 1906. december 18-án levélben a következőket írta *Pál* nevű testvérének: „Tehát addig míg szén nem termelnek... az én feltárt bányáimból fogják a létesítendő építendő bányát kőszénnel ellátni, a gépeket hajtani.”

²⁶ CSIFFÁRY Gergely 1977. 14-17. – *Terrágium: földbér, bányabér.*

²⁷ Egercsehi. Bányamérési jegyzőkönyvek 1907-1911. között.

*Az Egercsehi Kőszénbánya Rt. termelésének alakulása
1907-1914 között²⁸*

Év	Termelés (t)
1907	1.697
1908	7.250
1909	40.689
1910	58.328
1911	75.036
1912	68.922
1913	89.128
1914	90.250

A fenti táblázatban közölt 1907-1908-as termelési adatok bizonyíthatóan a *Beniczky-féle* régi tárókból felszínre hozott szén mennyiségére vonatkoznak. Ugyanis az új aknák, a *Lipót-* és az *Ödön-akna* termelése az egercsehi szénbánya kimutatása szerint abban a két évben a következő volt.²⁹

Egercsehi széntermelése 1907-1908-ban

Év	Lipót-akna	Ödön-akna	Összesen
1907	15.834,5 q	1.143,7 q	16.978,2 q
1908	66.512 q	5.989,5 q	72.501,5 q

Korábban úgy tudtuk, hogy az *Antónia-tárót* még 1907-ben használták, mert későbbi működésére nem volt adatunk. A korai bányamérési jegyzőkönyvek szerint az *Antónia-táróban* később is rendszeresen végeztek bányaméréseket, a legutolsó bejegyzés 1911. március 8-án történt. Ez is a táró továbbélésének, de mindenképpen annak a bizonyítéka, hogy rendszeres használatban volt.

Az 1890-ben felfedezett szénlelőhelyen éppen 120 éve nyitották meg Beniczky György szúcsi birtokán az Antónia-tárót, ahol már 1891-ben szénét fejtettek. Miután az érseki sematizmusok lélek-

²⁸ LEHOCZKY Alfréd 1967. 96.

²⁹ A szerző saját adatgyűjtése 1976-ban. Krausz Ottó (Egercsehi) statisztikai kimutatásai alapján.

számra vonatkozó adatsorainak tanúsága szerint 1890-1906 között nincs számottevő bevándorlás sem Egercsehi, sem pedig Szúcs falvakban, akkor Beniczky György táróiban kizárólag szúcsi és egercsehi lakosok, földművesek dolgozhattak.

Az Egercsehiben 1907-ben elkezdett építkezések és a bányanyitás nyomán bevándorló bányászokra az első adatok 1908-tól mutathatók ki az érseki sematizmusok lélek-összeírásaiból.

*Az Egercsehi és Szúcs határában keletkezett újonnan létesült bányatelepek: Pincevölgy, Hagymásvölgy, Disznászó lakosai vallásfelekezetek szerint*³⁰

Év	rk.	ref.	gk.	ev.	gne.	zs.	összes/fő
1908	30	18	1	8	–	6	63
1909	103	8	8	10	–	9	138
1910	171	31	12	5	–	22	241
1911	286	20	14	5	–	33	358
1912	311	22	–	6	16	38	393
1913	616	19	2	10	25	33	705
1914	605	16	8	15	18	29	691

1908-ban jelenik meg a sematizmusokban a latin *Fodina Lythant.* kifejezés, amely a latin *fodina lythantracis* rövidítése, s magyarul *kőszénbányát* jelent. (A *lythantrax*, *-acis* első szótagja a görög *lithosz*=*kő* elnevezést takarja.)

A sematizmusban a *Fodina Lythantracis* megnevezés a Pincevölgyben, a Hagymásvölgyben és a Disznászón létrejött bányatelepek lakosait takarja, ők azok a bevándorolt, vagyis máshonnan érkezett bányamunkások, akik már az újonnan létesült Egercsehi Kőszénbánya Rt. alkalmazottai voltak.

Az egyházi összeírásban szereplő Pincevölgy azonos a mai Egercsehi bányateleppel, ahol egymás után felépült a centrálé (vagyis

³⁰ A táblázatban a rövidítések jelentése: rk. = római katolikus; ref. = református; gk. = görög katolikus; ev. = evangélikus; gne. = görög nem egyesült; zs. = zsidó felekezet híveinek évente változó adatai olvashatók.

az erőmű), a műhelyek, az igazgatósági- és a tiszti lakások, valamint a betelepült bányászcsaládok számára a lakótelep, azaz a kolónia. *Disznászó* és *Hagymásvölgy* lakott külterülete közigazgatásilag Szúcs községhez tartozik napjainkban.

Az egercsehi szénbánya létesítése hosszútávon a legdinamikusabban *Egercsehi* és *Szúcs* települések népességének gyarapodására volt hatással. A népszámlálások számsorai látványosan igazolják, hogy az észak-hevesi térség lakóinak a bánya működése mindennapi munkát adott, s hozzájárult a vonzáskörzetében fekvő falvak népességének nemcsak számbeli növekedéséhez, de anyagi gyarapodásához is.

*A népesség gyarapodása az egercsehi szénbánya
vonzáskörzetének falvaiban*³¹

Település	1880	1890	1900	1910	1920
Egerbocs	701	778	816	878	940
Egercsehi	441	517	565	885	1017
Fedémes	257	321	354	377	449
Istenmezeje	717	905	1041	1178	1343
Mikófalva	797	892	992	1136	1040
Szarvaskő	280	345	336	472	554
Szúcs	218	266	307	759	894

Beniczky György családjának tevékenysége Egercsehiben

A *Beniczky-család* ősi *Turóc vármegyei* eredetű família, amelynek első, név szerint ismert őse *Imre de Turuch* 1235-ben kapott adományt az utód nélkül meghalt *Radó nádor* birtokára, a *Túróc megyei Pribócra*.³² Az évszázadok során terebélyessé vált *Beniczky-család* egyik ága, az ún. *hevesi* vagy *evangélikus* ág tagjai a 19-

³¹ Lásd: KOVÁCS Béla 1991. 62.; 64.; 75.; 106.; 139.; 175.; 183.

³² SZLUHA Márton 2008. 479.

20. században fontos szerepet játszottak *Heves megye* gazdasági és társadalmi életében. *Heves vármegyébe* 1830 táján költözött *Besztercebányáról Beniczky Pál* fia, *Zsigmond* (*Besztercebánya*, 1790 – *Egercsehi*, 1854. 05. 26.), akinek a meglévő ápokai, besztercebányai, alsó- s felsőmicsinyei és mócsai jószágokon kívül *Ta-más* nevű nőtlen nagybátyja után a csehi, ördögfalvi, valamint a monsbéli birtokok jutottak az osztályos egyezés alapján.³³

Még áttelepülése előtt az evangélikus vallású *Beniczky Zsigmond* 38 éves korában, 1828. augusztus 8-án *Besztercebányán* vette feleségül a katolikus neveltetésű *Szinovicz Amáliát*. Ezután 1829-ben *Zsigmond Egercsehibe* költözött, az örökölt családi birtokra.

Beniczky Zsigmond és felesége 1830 körül felépítették *Csehi* faluban a ma is álló *Beniczky-kastélyt*.³⁴ *Beniczky Zsigmond* és *Szinovich Amália* hat gyermekéről tudunk, akik születési sorrendben a következők: *Etelka* (*Terbeléd*, 1833. október 18. – *Eger*, 1922. június 17.); *Pál* (*Egercsehi*, 1834. június 28. – *Eger*, 1907. január 14.); *Ilona* (*Egercsehi*, 1835. november 4. – *Egercsehi*, 1853. március 13.); *Amália* (*Egercsehi*, 1837. szeptember 9. – *Besztercebánya*, 1848.); *György* (*Egercsehi*, 1840. július 18. – *Egercsehi*, 1928. október 25.) és *Gizella* (*Egercsehi*, 1844. május 20. – *Egercsehi*, 1863. november 27.)³⁵

Beniczky Zsigmond életéről, tevékenységéről keveset tudunk. A meglévő családi iratokból úgy tűnik, hogy fiatal korában kölcsönügyletekkel is foglalkozott. Fennmaradt egy 1824. szeptember 29-én kelt kötelezvény, amelyben *Tótprónai Prónay Ferenc* elismeri, hogy *Beniczky Zsigmondtól* felvett 1200 forintot konvencionális pénzben, azaz ezerkétszáz ezüstpénzben, három ezüst huszast számolván egy forintban, amelynek visszafizetési határideje 1826. január 1.

³³ BOROVSKY Samu 1909. 656. – Mások szerint *Beniczky Zsigmond* 1822-től birtokolta *Egercsehit*. – LADÁNYI Miksa 1936. 161.

³⁴ DERCSÉNYI Dezső – VOIT Pál 1972. 644.

³⁵ SZLUHA Márton 2008. *Beniczky V. leszármazási tábla*; *Beniczky Péter* gyógyszerész (*Eger*) adatai nyomán.

Egercsehi birtokosként *Beniczky Zsigmond* feltehetően kedvelte a vadászatot. Bizonyára vadjainak védelme érdekében, továbbá az elharapódzó falopások megakadályozása végett 1844. november 14-én a csehi földesúr, továbbá nyolc másik helybeli közbirtokos egyezséget kötöttek, hogy a következő év január 1-től a *csehi alsó erdőt* közös akarattal tilalom alá veszik. Az egyezés szerint, ha a szerződő felek vagy azok jobbágynak valamelyike, továbbá bármely lakos szekérrel, fejszével merészelne a *tilalmas erdőbe* menni, minden alkalommal 5 váltóforint bírságot, egy váltóforint hajtóbért fizet, továbbá a fát elkobozzák. Akinek pedig a lovát ott találják, vagy azt a kerülő bejelenti, egy pengőforint és 30 krajcár hajtóbér fizetésére kötelezik minden tettenérés alkalmával.³⁶

Beniczky Zsigmond fiai is, mint más korabeli birtokos családok utódai, a családi birtokok kezelése során ismerték meg és sajátították el a gazdálkodás és a birtokirányítás fortélyait. A hiányosan fennmaradt családi iratok vázlatos betekintést adnak az utókor emberének egy 19. századi nemesi birtok üzemeltetéséről. Az 1862. február 22-én kelt haszonbérleti szerződés alapján özvegy *Beniczky Zsigmondné* a családi birtokot átadja Pál fiának. A szerződés egyben betekintést ad egy kisebb középirtokos nemesi család életének mindennapjaiba a 19. század hatvanas éveiből.

A szerződésben az anya leszögezi, hogy miután meggyőződött a közös gazdálkodás célszerűtlen voltáról, továbbá a félreértések és viszályok elkerülése végett idősebb fiának átadja a csehi, ördögfalvi és mónosbéli birtokot, minden haszonvételével, a következő utasítások és feltételek mellett.

A bérlet 1862. március 19-től 1866. március 19-ig tart. Miután szükségessé vált a gazdálkodás modernizálása, azért a tagosítás a csehi határban elkerülhetetlen volt. Ezen kívül szükséges lett egy újabb juhakol építése, és a pusztai birtok majorsági kezelése. Kiderül a szerződésből, hogy halaszthatatlanná vált a nemesi birtok korszerűsítése, modernizálása az 1860-as évek elején, amely tőkét igényelt. Ehhez az anya *Pál* fia rendelkezésére bocsátja az aporkai

³⁶ Beniczky Péter (Eger) gyógyszerész családi iratai.

jószág eladásából befolyt 2800 osztrák forintot³⁷ a bérlet idejére, mint kamat nélküli kölcsönt. Miután a kölcsönt a bérlet leteltekor a birtokkal együtt olyan minőségben kell visszaadni, mint ahogy azt *Beniczky Pál* átvette, ezért az özvegy fia összes jövőendőbeli örökségét lekötötte biztosítékként.

Az évi bérleti díj 1500 osztrák forint, amelyből 1/5 rész *Pált* illeti, akinek a haszonbért negyedévente mindig előre, 300 frt-os részletekben (összesen évi 1200 frt-ot) kell fizetni. Az árendáló a bérleti díjon kívül fizetni tartozik az összes adót, továbbá biztosítja a háztartáshoz szükséges gabonát ingyen, kirostálva. Ezen kívül köteles négy fejőstehenet, négy másfél mázsás sertést, továbbá 15 juhot adni. Kötelessége a baromfitartáshoz szükséges szemes terményt, a káposzta-, krumpli- és kukoricaföldet nem csupán jó helyen kiadni, hanem megműveltetni, továbbá a házat tűzifával ellátni. A kert művelésére fogadott emberek fele bérét az árendáló fizeti, emellett az épületeken az 50 frt alatti szükséges javításokat évente neki kell elvégeztetni.

Kiderül a szerződésből, hogy a *Beniczky-család* egy közös háztartásban élte a mindennapjait. *Pál* és *György* a mindennapi kosztért, a mosásért és a gyertyával való ellátásért évi 300 frt-ot fizetnek, továbbá borral és egyéb szeszesitalokkal — a kávé kivételével — ők látják el az asztalt. A bérlő *Pálnak* kellett a háztartáshoz naponta szükséges juhvajról és juhtúróról ingyen gondoskodnia, továbbá arról is, hogy ha az édesanyja vagy a leánytestvérei utazni kívántak, a fogat és a lovak mindig rendelkezésükre álljanak.

A viszonylag gyenge földek miatt a *Beniczky-gazdaságban* a juhtenyésztést fejlesztették, amely egyébként is a kiegyezés előtti években a magyar mezőgazdaság egyik felfutóban lévő ágazata volt. A mindennapi étkezésben a juhvaj és a juhtúró fogyasztása a felvidéki táplálkozási szokásokhoz való ragaszkodást jelzi a családban. A minőségi juhtartás később is nagy súllyal szerepelt a családi gazdaságban. Például *Beniczky Pál* az 1880-as években a

³⁷ Osztrák értékű forint: 1857-ben a bécsi éremegyezség folytán a bécsi udvar hazánkban is egységes osztrák értékű forintot hozta forgalomba. 100 konvenció forintnak 105 osztrák értékű ezüstforint felelt meg.

fennmaradt iratok tanúsága szerint nagy tételben rendszeresen szállított élő állatot (például ürüt, azaz herélt kost) a rimaszécsi (Gömör és Kishont vármegye) és a losonci (Nógrád vármegye) vásárokbába.

Az 1862-es haszonbérleti szerződés tartalmazta azt a kitételt, hogy ha beválik a haszonbérlet, akkor annak az időtartama hat évre, vagyis 1868. március 19-ig kitolódik. Ez a dátum fordulópont is a *Beniczkyek* gazdaságának történetében. Ekkor ugyanis a már 28 éves *Beniczky György* bekapcsolódik a gazdálkodásba, s teszi ezt nem véletlenül, mert még az év őszén, november 23-án feleségül fogja venni *Csiki Antóniát*. Ettől az időtől fogva *György* önállóan gazdálkodik az átvett földeken. A két fiútestvér egymástól független, önálló gazdaságát majd csak az 1870. február 11-én megkötött osztályos egyezség alapján fogja kialakítani, amikor rendelkeznek az apai örökség sorsáról és felosztásáról.

Az 1868. március 19-i egyezkedés során formálódik a két önálló birtokirányítási központ. *Beniczky Pál* az ördögfalvi pusztán alakítja ki gazdasági centrumát, az öccse, *György Egercsehiben*, a kastélyban. Megtörténik az állatok, köztük az akkor 1125 darabos juhállomány, továbbá a szarvasmarha, ökör, ló, sertés arányos elosztása. Megosztják egymás között az ígás szekereket, szerszámokat, mezőgazdasági gépeket is (vasekéket, Vidacs boronát, Richmond szecs kavágót, szelelőrostát stb.)

Beniczky György kötelessége lesz bátyjának a 4 lovat tartani, kocsisának bérét fizetni, kutyáit darával ellátni. A bátyjához érkező vendégek lovairól és cselédjeikről neki kellett gondoskodni.

Az apai örökségen osztozkodó három testvér, *Pál*, *György* és *Etel* 1870. február 11-én kötött osztályos egyezséget. Másnap, február 12-én *Beniczky Pál* és *György* egymással még két újabb egyezményt írtak alá a vagyon és a javak értékarányos megosztásáról.

A két fiútestvér kezén az 1870. március 15-én kelt kimutatás szerint a következő birtokvagyon volt:

Beniczky Pál illendősége 1200 négyszögölben (magyar holdban):

Ördögfalvi szántóföld	149
Ördögfalvi rét	47
Csehi magashegyi legelő	250
Összesen	446 magyar hold (334 kh)

Beniczky György illendősége:

Csehi szántóföld	167
Csehi rét	35
Csehi legelő	310
Csehi beltelek	22
összesen	534 magyar hold (400 kh)

A két rész együttesen tesz összesen 980 magyar holdat (735 kh).

Az 1870. február 12-i osztályos egyezség szerint a testvérek megállapodtak abban, hogy a mónosbéli úsztató és a kőbánya továbbra is közös használatban marad. A mónosbéli birtokon levő 2500 váltó ezüst frt teher és kamatainak költségeit közösen viselik.

Egyezségekre jutottak abban is, hogy miután *György* átveszi a *Csehi* határában levő összes családi birtokrészt, a magashegyi legelő kivételével, így minden azon található épülettel, minden belső telekkel és azok épületeivel, a gutai házhelyet, valamint az *Amb-rózy Mihály* kezén levő beltelket s házat, és mivel a rokonuk külső földjeit is *György* örökli, ezért *Pál* testvérének 4000 váltó ezüst frt térítést fizet.

Még ugyancsak 1870. február 12-én aláírt pótegyezség alapján megegyeztek a fenti 4000 frt kifizetésének módjáról. Ezt az összeget *György* 1000, 2000 és 1000 frt-os részletekben még ugyanazon év április 1., május 10. és július 15. napjáig *Pálnak* kifizeti.

A pótegyezség még tartalmazta azokat a részletkérdéseket, amelyek a fenti birtokmegosztásból következtek. Így eldöntötték, hogy a juhokat április 15-ig egymás között megosztják, május 10-ig a juhászt közösen fizetik, s e naptól kell *Pálnak* külön legelőt adnia testvére juhainak. Egyezségekre jutottak a szarvasmarhák, igáslovak és sertések arányos elosztásáról is. A díszlovakat közösen tartották a kastélybeli istállóban 1870. május 10-ig.

Végezetül a részletkérdések sorában tisztázták a testvérek, hogy *Beniczky Pál* 1870. szeptember 1-től végleg eltávozik *Egercsehiből* az ördögfalvi tanyára, viszont személye egy-két hónapig továbbra is szívesen látott vendég a kastélyban.

A birtokmegosztásokat szükségessé tette nem csupán az örökség arányos felosztása, hanem az is, hogy a két *Beniczky-fivér* immár családos emberként a továbbiakban önálló gazdálkodást is folytatott.³⁸

A *Heves megyei* birtokon, *Egercsehiben* megtelepült *Beniczky Zsigmond* saját családján kívül a 19. század során az egyik közeli rokona is jószággal rendelkezett. Nevezetesen leánytestvérének, *Beniczky Katalinnak* (született *Besztercebányán*, 1800. augusztus 21-én) a fia, *Ambrózy Mihály*. *Beniczky Katalin* feleségül ment *Sédeni Ambrózy Flóriánhoz*, aki 1792. február 19-én *Isztebnén* (*Árva vármegye*) látta meg a napvilágot, és 1866-ban halt meg. E házasságból született *Ambrózy Mihály*, akinek a felesége *Okolicsányi Erzsébet* volt.³⁹

Ambrózy Mihály jogot végzett, majd 24 évesen, 1848 júniusában önkéntesként beállt az 1. (pesti) honvédszászlóaljba, ahol júliustól tizedesként szolgált. Részt vett a *Jellašić* elleni harcokban. 1848 decemberétől őrmester volt a feldunai hadtestben. 1849. június 26-tól hadnagy a 2. zólyom-besztercei, illetve 124. honvédszászlóaljnál, a *Kmety-hadosztályban*. Az 1860-as években *Nógrád megyében* élt, majd a *Heves megyei törvényhatóság* tagja lett.⁴⁰ 69 éves korában, 1893. október 3-án hunyt el *Egercsehiben*.⁴¹ A fennmaradt családi iratok tanúsága szerint a településen 1870. február 11-től volt jelen.⁴²

Ambrózy Mihály a nagybátyja volt *Beniczky Györgynek*, akinek a nevéhez fűződik az egercsehi köszénbánya megnyitása. *Beniczky*

³⁸ Beniczky Péter (Eger) gyógyszerész családi iratai alapján.

³⁹ SZLUHA Márton 2008. Beniczky III. tábla evangélikus fővonal.

⁴⁰ BONA Gábor 1998. január 32.

⁴¹ HML IV-416/41. Egercsehi és Szúcs rk. elhaltak anyakönyve 1893. 1893/17. sz. bejegyzés.

⁴² Osztályos egyezség Beniczky Etel, Pál és György közt 1870. február 11. – Beniczky Péter (Eger) gyógyszerész családi iratai.

György meghatározó alakja volt a szerteágazó családnak a 19. század végén és a 20. század elején. 29 évesen vette nőül 1869. január 21-én *Egercsehiben* az akkor 23 éves *Csiki Antónia* kisaszszonyt, aki a *Temes vármegyei Folyán* született 1843. február 26-án. Az örmény származású menyasszony szülei *Csiki Emánuel* és *Kabdebó Jozefa* voltak. Külön érdekesség, hogy az evangélikus vallású vőlegény, ugyanúgy, mint azonos hitű édesapja, szintén római katolikus lánnyal kelt egybe. Az erzsébetvári *Csiky-család* fészke *Erdélyben* a *Kis-Küküllő vármegyei Erzsébetváros* volt, ahol a 19. század első felében egyidőben több *Csiki* állt hivatalban. A családnevet írták *Csiky*, ill. *Csiki* változatban is. E család *Magyarországra* is átszármazott, a *Bánságba*, ahol *Temes vármegyében* *Csiki Antónia* édesapja, *Csiki Manó* 1845-ben már táblabíróként szolgált,⁴³ és ugyanakkor a *Temes vármegyei Folyán*, mások mellett, földbirtokkal rendelkezett.⁴⁴

A Beniczky család kastélya Folyán, az Antónia tanyán.

⁴³ NAGY Iván 1858. III. 166.

⁴⁴ BOROVSKY Samu 1914. 42.

Beniczky György a *Csiki Antóniával* kötött házassága révén, feleség hozományával *Temes*, illetve *Torontál vármegyében*, a románok lakta *Fólyán* és *Sebeden* jelentős földbirtokhoz jutott. 1893-ban *Sebeden* 404 kh, míg *Fólyán* 757 kh földet, összesen tehát közel 1200 holdat birtokolt. Ezen kívül a nagyzsámi járásban, *Klopodián* is vásárolt földet.⁴⁵ Ezek a feleség hozományából származó *Temes vármegyei* birtokok 1896-ban már *Beniczky György* nevén szerepelnek.

Tizenöt évvel később, 1908-ban *Beniczky Györgynek Fólyán és Sebeden* összesen már 2250 kh földbirtoka volt. A *Fólya* községhez tartozó *Antónia-tanyán* 1908-ban egy csinosnak mondott kastélyt emelt⁴⁶ az addig *Beniczky-tanyának* nevezett helyen.⁴⁷

Beniczky György Heves megyei birtokáról 1909-ből vannak adataink, amikor 2000 kh összterülettel rendelkezett *Egercsehi, Szúcs, Bekölce, Mikófalva* és *Tarnalelesz* határában. A birtok egy része családi örökségből, továbbá *Draskóczy Lászlótól, Liphay Bélánétól* és ifj. *Elek Dezsőtől* vásárolt jószágból származott. A művelésági megoszlás a következő volt: kert és beltelek 8 kh, szántóföld 340 kh, kaszáló 40 kh, legelő 300 kh, szőlő 2 kh, művelés alól kivett terület 10 kh, együttesen 700 kh, míg a fennmaradó 1300 kh erdő. Repcét 5, lóherét 20 kh-on termelt. Állatállományában a 25 ló közül 6-6 igás és kocsiló, a többi csikó. A szarvasmarhák száma 58: jármos ökör 24, magyarfajta tehén 15, hízómarha 6, bika 2, a többi gulyabeli. A juhállomány 1000 merinói, 25 tenyészkossal. Sertés 300 db volt, valamennyi kisjenői fajta (köztük 40 anyakoca és 6 kan). Az erdőkben vágott fát részben tűzifának adják el, más részéből hordónak való dongafa készül. Kertészetében 500 gyümölcsfáján alma, körte és szilva terem eladásra. A *Beniczky-gazdaság* része volt a *Szúcs*on levő disznászói gőzmalom és mellette egy kendertörő. *Szúcs* 1475 kh kiterjedésű határából 691 kh, azaz a határ 46,8 %-a *Beniczky György* birtokában volt. A gazdasághoz szükséges munkaerőt a helybeliek és a környék pa-

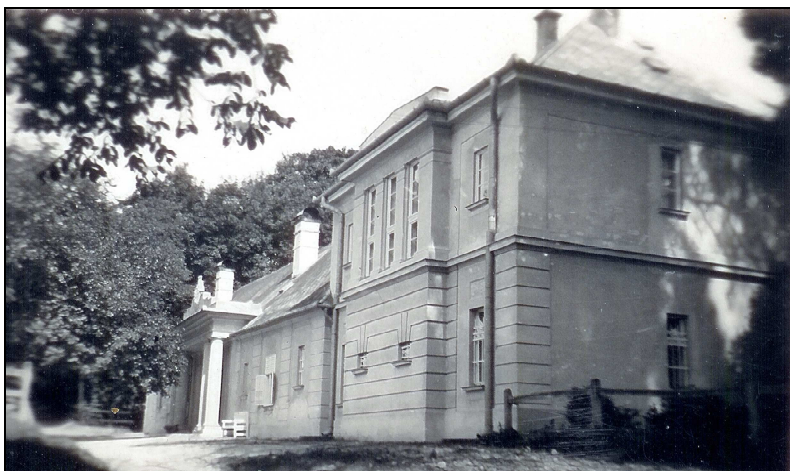
⁴⁵ TAMÁSKA Péter 1997. 10.

⁴⁶ www.banaterro.eu/magyar/F/olya/html;
www.transindex.ro/html/alcim.pdf.8395.pdf.

⁴⁷ BOROVSZKY Samu 1914. 42.

raszti lakossága biztosította, ahol a férfi napszám 1,60-3,00 korona, a nőknek 0,80-1,60 korona.⁴⁸

Beniczky György, mint említettük, már 1870-től tudomással bírt arról, hogy birtokai a mélyben szénkészleteket rejtene. Ez akkor még csak remény volt, ami később vált bizonyossággá, amikor *Szúcs* határában rábukkantak a szénre (1890). A birtokos 1891-ben, tehát már 120 évvel ezelőtt megkezdte itt a széntermelést.

A Beniczky kastély Egercsehiben 1945 előtt

Beniczky György az örökölt és felesége hozományaként kezére jutott vagyon egy jó részét birtokai gyarapítására, továbbá a széntermelés jogának megvételére fordította. Bizonyíthatóan 3200 kh terület szénjogát szerezte meg, amely már alkalmas volt egy korszerű mélyművelésű bánya létesítéséhez. Nem tudjuk, mennyit költött *Beniczky* a szénjog megvételére a környék falvaiban, de annyi bizonyos, hogy 1893-ban még nem találjuk a nevét azok között a *Heves megyei* birtokosok körében, akik 1000 kh-nál nagyobb földterülettel rendelkeztek.⁴⁹

⁴⁸ BOROVSKY Samu 1909. 228., 75.

⁴⁹ *Eger*, 1893. szeptember 19. 301.–Nagyobb birtokosok Heves megyében.

Beniczky György saját levele szerint 1890-ből 1906-ig 16 évet dolgozott, tárgyalt, szervezett azért, hogy az új szénbánya-vállalat megalakulhasson. E szervező, előkészítő munka része volt az 1904. december 6-án megkötött *terrágium-szerződés*, amely alapján *Beniczky Györgytől Márkus Ágoston* vasúti mérnök és *lovag Wessely Károly* bécsi üzletember haszonbérbe vették az *Egercsehi, Szúcs, Mikófalva, Egerbocs* és *Bekölce* határában levő kőszéntelepek kiaknázásának a jogát, vagyis a *Beniczky Mátyás, Antónia* és *Ármin* néven bejegyzett bányatelkeket.

A haszonbérleti szerződés értelmében 1906. december 31-től *Márkus és Wessely* kibérlik a szénkiaknázás jogát, mintegy 3200 kh területen.⁵⁰

Beniczky Györgynek nem kevés fáradozásába került, hogy javítson *Egercsehi* és *Szúcs* akkori előnytelen közlekedés-földrajzi helyzetén. A legsürgősebben út- és vasútépítésre volt szükség, hogy a nagy tömegben kitermelt szenet a piacra, a fogyasztókhoz lehessen eljuttatni. *Beniczky* évtizedeken keresztül tagja volt *Heves megyében az Útfelügyeleti Bizottságnak* és a *Közigazgatási Bizottságnak*. Kapcsolatainak segítségével sikerült elérnie, hogy 1910 körül kezdeményezésére megépült a *Szarvaskő-Egercsehi-Szúcs-Tarnalelesz-Bükkszentkereszt-Pétervására* felé vezető út. A mostoha útviszonyok erősen akadályozták *Egercsehit* és a környék településeit abban, hogy közúton könnyen elérhetők legyenek.⁵¹

Ennél sokkal nehezebbnek bizonyult a vasútépítés. *Beniczky* már 1893-ban vasútépítési koncesszióhoz jutott. Még abban az évben a közlekedésügyi miniszter az *Egertől Borsodnádásdig* vezető vasútvonalra előmunkálati engedélyt adott *Kállay Zoltán Heves megyei főispánnak* és társainak, köztük *Beniczky György* és *Baranyai István* birtokosoknak. Ez a konzorcium az Eger-nádasdi vasútvonalat nem az addig tervezett irányban, vagyis az egi *Hajdúhegy* mellett *Egerbakta* felé, hanem az egi vár mögött, *Felnémet-Szarvaskő-Egercsehi* irányában szándékozott kiépíteni 1896-ra, a millennium évére.⁵²

⁵⁰ CSIFFÁRY Gergely 1977. 16.

⁵¹ CSIFFÁRY Gergely 1977. 81.

⁵² Eger, 1893. július 11. 221.

De ez a terv sem valósult meg. Később, 1899-ben az *Eger és Vadna* között építendő vasútvonalra a *Kereskedelmi Minisztérium* előmunkálati engedélyt adott *Márkus Ágostonnak* és társainak. Viszont 1900 májusában és 1903 áprilisában a közigazgatási bejárásokat már a *Putnok* felé haladó vonalon tartották meg. A vasútépítés tervezett költsége 7,68 millió koronát tett ki, s ebből *Heves vármegye* 100.000, *Eger városa* 200.000 koronát jegyzett. A beruházás finanszírozását *Iovag Wessely Károly* üzletember, a több ezer

*A három Beniczky György, az apa, a fiú és az unoka,
1924. április 24-én.*

holdas szilvásvárad uradalom birtokosa vállalta magára. A vasúti összeköttetés még így is csak közvetve valósult meg, hiszen az *Egercsehitől* légvonalban 5,6 km-re fekvő *Mónosbél* lett a későbbi bánya vasútállomása.⁵³

A Beniczky-család 1888-ban. (Balról a harmadik Beniczky Zoltán, mellette az asztalnál ül édesanyja, Csiki Antónia s a jobbszálen Beniczky I. György.)

Wessely Károlynak számottevő szerepe volt Heves megye gazdasági életében a 20. század elején. Ez a bécsi nagyvállalkozó alapította a bélapátfalvi cementgyárat 1908-ban. Jelentős csehországi birtokai mellett tőkéjének egy részét Magyarországon fektette be, s Szilvásvár határában megszerezte a 9000 kh kiterjedésű erdőuradalmat, 1904-ben pedig üzlettársával, Márkus Ágostonnal megvette Beniczky Györgytől a későbbi egercsehi bánya szénvagyonának kitermelési jogát. Üzleti kapcsolatai révén 1906-ban elérte, hogy a Magyar Államvasutak 1908-tól 5 évre, évi 260.000 tonna egercsehi szén vásárlására tett ígéretet. A szenet és a Szilvásvára-

⁵³ CSIFFÁRY Gergely 1977. 18.

don kitermelt fát azonban nehézkes lett volna közúton szállítani. Ezért vette tervbe, hogy *Eger* és *Putnok* között vasútvonalat építtet. *Wessely*, miután megszerezte a *Magyar Agrár- és Járadékbank* (a későbbi *Magyar-Olasz Bank*) pénzügyi támogatását, még 1907-ben megalakította az *Eger-Putnok Helyiérdekű Vasúti Rt.*-t, melynek ő lett az elnöke. A környék falvainak is érdekében állt a vasútépítés, ezért a megvalósításhoz szükséges tőke növelésére részvényeket jegyeztek, a vasútvonalhoz szükséges községi földeket pedig kedvezőbb áron adták el a vasúttársaságnak.

Miután a vasút 1908-ra elkészült, létrejöttek a kedvező feltételek ahhoz, hogy *Wessely* a *Bélkő* kiváló tisztaságú mészkövére alapozva cementgyárat létesítsen *Bélapátfalván*, amely 1910-re felépült.⁵⁴ Később, 1918. január 1-től az egercsehi szénbánya és az apátfalvi cementgyár közös vállalként működött tovább.

Beniczky György hosszú és kitartó munkával elérte, hogy 66 éves korára valóra vált terve, amikor 1906. december 27-én megalakult az *Egercsehi Kőszénbánya Részvénytársaság*, s a következő évben hozzákezdett a bányalétesítéshez.

A földesúr a tisztességes feltételekkel kötött haszonbérleti szerződés alapján 1907-től évi 10.000 korona bérleti díjat, a terrágium-jog alapján a családja évi 500 tonna úgynevezett terrágium-szenet kapott 1945-ig, míg *Beniczky György* a létrejött rt. igazgatósági tagjaként is a vállalati jövedelem élvezője lett.

Beniczkytől a bányaüzemhez, épületekhez és egyéb létesítményekhez szükséges földterületet katasztrális holdanként eltérő áron kapták meg a bérlők. Így a szántóföldért 1000 koronát, a rétekért és a völgyekben levő szántókért 1200 koronát, a szőlőért 3600 koronát, míg a legelő- és erdőterületekért kataszteri holdanként 600-600 koronás vételárat fizettek.

1918-ig, vagyis 78 éves koráig irányította személyesen a család pénzügyeit, ekkor visszavonult, és a fiainak adta át a terepet. 1926. május 7-én kelt a *Pestvidéki Királyi Járásbíróság* ítélete, amelyben *Beniczky György* és felesége az eddig a nevükön és tulajdo-

⁵⁴ KOVÁCS Béla 1996. 111.

nukban levő bányatelkeket a fiaik, *Elemér*, *György* és *Aladár* nevére írátták.⁵⁵

1919-ben, a *Tanácsköztársaság* idején *Beniczky Györgyöt*, továbbá a fiai közül *Beniczky Aladár* birtokost és *Beniczky Elemér* egykori országgyűlési képviselőt túszként fogva tartották egy ideig.⁵⁶

Beniczky György 88 évesen, 1928. október 25-én halt meg *Egercsehiben*.⁵⁷ Felesége túlélte férjét, *Csiki Antónia* 1930. január 18-án hunyt el ugyanott.

Miután a *Beniczky-család* tagjai 1945-ig a faluban laktak és földbirtokosként meghatározó szerepet vittek a község és a bányatelep további életében, érdemes megismerni velük. *Beniczky György* és *Csiki Antónia* házasságából négy gyermek született: *Zoltán*, *Elemér*, *György* és *Aladár*.

Beniczky Zoltán 1870. május 11-én látta meg a napvilágot *Egercsehiben*; a fiatal joghallgatót 19 évesen, 1889. december 16-án tifusz ragadta el.⁵⁸

Beniczky Elemér 1872. március 7-én született *Egercsehiben*. Középiskolai tanulmányait a piaristáknál végezte *Budapesten*. Utána *Grazban* és *Budapesten* járt jogi egyetemre, az utóbbi helyen tett államvizsgát. Tanulmányainak befejezése után a *Heves megyei* közigazgatásban kezdte pályafutását.⁵⁹

1895 januárjában kezdte a közszolgálatot *Heves vármegye* tiszteletbeli aljegyzőjeként, majd 1895 decemberétől a tiszafüredi járás szolgabírójának választották meg. 1896-ban, a millennium idején, a június 8-i felvonuláson *Heves vármegye* bandériumában vett részt, még abban az évben tagja lett *Heves vármegye Törvényha-*

⁵⁵ Az irat eredetije *Beniczky Péter* (Eger) gyógyszerész tulajdonában van.

⁵⁶ BÉKÁSSY Jenő 1931. 214.

⁵⁷ HML XXXIII-1/c/133. Egercsehi halotti anyakönyv 1909-1930. 28/1928. sz. bejegyzés.

⁵⁸ HML IV-416/41. Egercsehi, Szúcs. Halotti anyakönyv 1889. 20/1889. sz. bejegyzés. 1890-ben a Csónak-kúton *Beniczky György* által épített családi kriptában elsőként őt temették el.

⁵⁹ Keresztény Magyar Közéleti Almanach 1940. I. 89.

Beniczky Elemér díszmagyarban, 1937.

tósági Bizottságának, a vármegye központi választmányának és a Heves Megyei Gazdasági Egyesület igazgató-választmányának.⁶⁰ Ezután 1899 áprilisától – 1901 decemberéig Gyöngyös járási szolgabíró. 1900 elején nevezték ki tiszteletbeli főszolgabírónak. Két év múlva megvált a közigazgatási szolgálattól, s attól kezdve családi birtokán gazdálkodással foglalkozott,⁶¹ de tevékenyen részt vett a megye társadalmi és politikai életben. Ezután az egercsehi és a szúcsi római katolikus iskolaszék világi elnöke. 1905 elején

⁶⁰ FABÓ Henrik – ÚJLAKI József 1906. 62.

⁶¹ HAEFFLER István 1940. 131.

megalakította az *Egercsehi Hitelszövetkezetet*, mint a *Központi Hitelszövetkezet* tagját, amelynek igazgatósági elnöke. Az 1905-1906. évi nemzeti küzdelem idején tagja volt a vármegyei alkotmányvédő bizottságnak.⁶² (Az 1905-1906. évi ellenállás során 1905-ben az ellenzéki koalíció nemzeti ellenállásra buzdított, így az adófizetés, újoncállítás stb. megtagadására szólított fel az uralkodó által kinevezett úgynevezett „*darabontkormány*” ellen.) *Beniczky Elemért* 1906-ben a pétervásárai választókerületben a *Függetlenségi és 48-as Párt* képviselőjévé választották. 1910-ben is indult a parlamenti választási küzdelemben, viszont akkor alulmaradt.

1919-ben, a *Tanácsköztársaság* idején fogságba esett rövidebb időre. 1932-ben *Heves vármegye* felsőházi póttagjává választották, de erről lemondott, amikor 1935 tavaszán a pétervásárai kerület országgyűlési képviselője lett a *Nemzeti Egység Pártja* programjával, majd 1939 áprilisában a *Magyar Élet Pártja* jelöltjeként ismét mandátumot nyert a parlamentbe.⁶³

A képviselőházban főként közegészségügyi és tűzrendészeti kérdésekkel foglalkozott, részt vett a nagyközségi választójogi és telepítési törvényjavaslat vitájában. Képviselőként fő törekvése volt, hogy választókerületének elhanyagolt úthálózatát felújítsák, sok községben segítette elő az iskolák építését.

Emellett szűkebb pátriájában elnöke az *Egercsehi Hitelszövetkezetnek* és az *Észak-Tarnavölgyi Vízársulatnak*, tagja a *Tisza-jobbparti Mezőgazdasági Kamarának*, az *Országos Erdészeti Egyesületnek* és a *Heves Vármegyei Gazdasági Egyesületnek*, továbbá *Heves vármegye Törvényhatósági Bizottságának* örökös tagja. Egyháza életében is jelentős szerepe volt, tagja az egri érseki, illetve főegyházmegyei központi tanácsnak, az egri és a bükkaljai esperei kerületek tanácsának.⁶⁴

Beniczky Elemér tekintélyes birtokon gazdálkodott, amely 1925-ben 1958 kh, 1935-ben pedig már 2125 kh kiterjedésű volt. Gazdálkodásában az erdőművelés és a juhtartás dominált. Állandó jel-

⁶² FABÓ Henrik – ÚJLAKI József 1906. 62.

⁶³ GULYÁS Pál 1940. 1107.

⁶⁴ HAEFFLER István 1940. 131.; *Keresztény Magyar Közéleti Almanach* 1940. I. 89.

leggel a *Bükkszenterzsébet*hez tartozó *Hosszúverőn* levő tanyán lakott. Településenként és művelési ágak szerint az 1935. évi adatok alapján a következő birtokai voltak *Heves megyében*, kh-ban.⁶⁵

Település	Bükkszenterzsébet	Szúcs	Tarnalelesz	Váraszó	Összesen
Terület	1229	697	148	52	2126
Szántó	229	5	3	31	268
Kert	3	1	–	–	4
Rét	41	2	–	4	47
Szőlő	–	–	–	–	–
Legelő	124	64	2	16	206
Erdő	804	623	143	–	1570
Nádas	–	–	–	–	–
Művelés alól kivett	28	2	–	1	31

Beniczky Elemér bükkszenterzsébeti lakosként 1944 őszén, az ország német katonai megszállása idején részt vett a nemzeti ellenállásban. Zsidó munkaszolgálatosokat bújtatott a *Kődekői tanyán*, és azokat élelmiszerrel látta el 1944 októberétől 1944. december 22-ig. E humanitárius tevékenységéről névre szóló hivatalos igazolást adott ki *Bükkszenterzsébet* körjegyzője 1946. február 17-én.⁶⁶

Beniczky Elemér a második világháború kezdetén elhatározta, hogy vagyona egy részét kézzel fogható és könnyen mobilizálható értékbe fekteti. Kapcsolatai révén a kereskedelemből mintegy 1200 db 20 frankos *Napoleon-aranyat*, további 429 USA dollárt és egy 1003,9 grammos aranytömböt vásárolt. Az 1944. évi háborús események és a közeledő front elől a *Hosszúverő-tanyán* befőttes üvegekbe rejtve elásta az értékeit.

A szovjet hadsereg bevonulása után *Beniczky Elemért* internálták, majd miután 1945. március 17-ét követően, amikor a 600/1945. számú rendelet érvénybe lépett, birtokát, mint 1000 holdnál na-

⁶⁵ *Magyarország földbirtokosai és földbérlői* 1937. 423.

⁶⁶ HML XVII-15. Heves megye Eger város Nemzeti Bizottságának iratai. Nemzeti ellenállási mozgalom.

gyobbat kisajátították, és volt cselédei között felosztották. (Megjegyzem, hogy a korabeli törvények szerint, aki a volt földbirtokosok közül igazolhatóan részt vett a nemzeti ellenállási mozgalomban, 300 kh birtokot törvényesen megarthatott.)⁶⁷ Kiszabadulása után átmenetileg *Egerben* élő unokaöccséhez, *Beniczky Miklóshoz* költözött.

A mindenéből kifosztott s vagyonát elvesztett *Beniczky Elemér* az elrejtett aranyakat 1947 őszétől másokon keresztül elkezdte árulni magánszemélyeknek. Miután 1945 után a valuták és az arany forgalomba hozatalát az állam törvényileg tiltotta, ezért az illegális arany- és valutakereskedést súlyosan büntették.⁶⁸ Utóbb, 1949-ben, *Beniczky Elemér* segítőinek egyike, aki tudott az elrejtett aranyak lelőhelyéről, a földönfutóvá lett földbirtokost meglopota. A tolvajok is elkezdtek a kiásott értékeket forgalomba hozni. Az aranyak magánszemélyek közötti kereskedelméről tudomást szereztek a nyomozó hatóságok, s hosszú nyomozás után felgöngyöltették azon személyek körét, akik eladtak vagy vettek a *Beniczky Elemér* tulajdonából származó aranyakból. A hatóságok az érintett személyeket perbe fogták.

A kiterjedt és szövevényes ügyben 1958-ban a *Fővárosi Bíróság*on 30 személy ellen emeltek vádat, és csak 1959-ben hoztak jogerős ítéletet. A tulajdonos, *Beniczky Elemér* szerepét is vizsgál-

⁶⁷ Az 1945-ös földreform forradalmi végrehajtását jelzi például, hogy a nincstelen parasztok nem vették figyelembe azokat a mentesítéseket, amelyek olykor 300 holdat is meghagytak volna a földbirtokosoknak. Nem voltak tekintettel az osztott birtokokra sem, vagyis azokra, amelyek telekkönyvileg ugyan több tulajdonos nevén voltak, de gyakorlatilag egy tagban művelték. Ilyen esetben a rendelet szerint minden család megarthatott 100 holdat, ha a birtoka nem érte el az 1000 holdat. Lásd: GUNST Péter 2001. 65. – Ez utóbbi történt a *Beniczky*-családban például a *Beniczky Zoltán* és testvére, *Ferenc* birtokainak az elvételekor.

⁶⁸ A külföldi valuták magánszemélyek közötti forgalmazását, azok illegális ki- és behozatalát, továbbá a pengőnek, mint fizetési eszköznek a kiviteleit már 1945 előtt is hatályos törvényekkel tiltotta, illetve büntette a magyar állam.

ták az ügyben, akinek az aranyait már a nyomozás során lefoglalták. A *Fővárosi Főügyészség* azonban előrehaladott korára és betegségére való tekintettel nem emelt vádat ellene.⁶⁹ Az eset után röviddel, 1958. november 27-én *Beniczky Elemér Egercsehiben* elhunyt.⁷⁰

ifj. *Beniczky II. György* 1879. augusztus 20-án született *Egercsehiben*. Tanulmányai során jogi doktorátust szerzett. 31 évesen, 1910. szeptember 17-én feleségül vette a nemesi származású *Lónyay Ilonát*, aki 1892. augusztus 14-én látta meg a napvilágot *Budapesten*, és 1966-ban halt meg. Az ifjabb *Beniczky Györgynek* három fia született, sorrendben: *Zoltán Budapesten*, 1912. május 24-én, meghalt *Temesváron*, 2002. április 20-án. Feleségétől, *Scharff Annától* született *Annamária* nevű leányuk *Temesváron* született 1948. július 9-én. A második fia, *III. György* 1913. július 23-án született *Budapesten*, s ott is hunyt el 1991. február 19-én. A felesége egy elszegényedett olasz hercegnő, *Astuto di Lucchesi Flaminia* ugyancsak a magyar fővárosban született 1916. február 12-én, ahol meghalt 1980. február 5-én. A harmadik fiú, *Ferenc* 1919. január 20-án született *Budapesten*, és ott is hunyt el 2002. február 21-én.⁷¹

Beniczky II. Györgyről kevésbé ismert, hogy könyveket írt: 1900-ban *Budapesten* jelent meg *Körúton* című könyve ifj. *Beniczky György* néven. 1921-ben szintén *Budapesten* adták ki a *Vadász emlékek* című művét.⁷² A szerző apja elbeszélései nyomán vetette papírra ezeket a vadászélményeket, melyben nem csupán atyja történeteit örökölte meg, hanem az iránta való mély szeretet is tükröződik soraiból.⁷³ *Beniczky II. György* tulajdonában volt 1938-ban – s maradt is 1944-ig – a romániai *Temes megyében*, *Fólyán* és *Sebeden* az apja után örökölt 2250 kh kiterjedésű birtok,⁷⁴ de

⁶⁹ Népújság, 1958. október 26. 5.

⁷⁰ HML XXXIII-1/c/134. Egercsehi. Halotti anyakönyv 1931-1969. 9/1958. sz. bejegyzés.

⁷¹ Beniczky Péter (Eger) gyógyszerész családtörténeti adatai nyomán.

⁷² GULYÁS Pál 1940. II. 1109.

⁷³ www.vadaszat.net/archivum/1921/hirekh.html.

⁷⁴ transindex.ro/htm/alcim/pdf8395.pdf.

állandó jelleggel a magyar fővárosban élt. 1945 után feleségét, *Lónyay Ilonát* kitelepítették *Jászapátiba*. *Beniczky II. György* 1950. június 7-én hunyt el *Budapesten*.

Beniczky III. György és felesége az esküvő után, 1937. augusztus 4.

Fia, *Beniczky III. György* okleveles gazdász 1937-ben történt házasságkötése után a *Beniczky-kastélyba* költöztek *Egercsehibe*, miután már korábban, 1933-ban egy emelet ráépítésével kibővítették a családi kúriát. Ezután 1944-ig a faluban éltek.

Beniczky III. György kezén, illetve testvéreinek, *Zoltánnak* és *Ferencnek* a tulajdonában volt az 1935-ös gazdacímtár adatai szerint több *Heves megyei* birtok.⁷⁵

⁷⁵ *Országos Mezőgazdasági Címtár* 1936. 283.; 302.

<i>Település</i>	<i>Mónosbél</i>	<i>Tarnalelesz (Vállós tanya)</i>
Terület	191	576
Szántó	–	14
Kert	–	2
Rét	–	4
Szőlő	–	–
Legelő	7	32
Erdő	184	522
Nádas	–	–
Művelés alól kivett	–	2

Beniczky III. Györgyöt és családját tisztelték és becsülték a helybeliek. Évtizedekkel később, 1989-ben özv. Ficzere Józsefné így emlékezett rájuk:

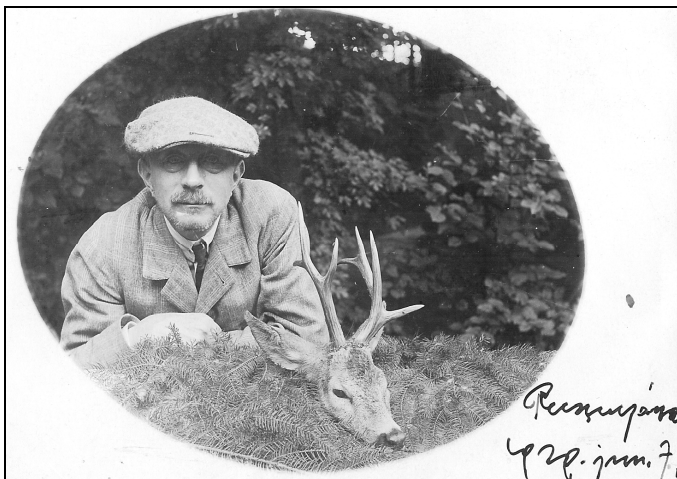
„Korábban bent laktunk a faluban, de az úrékat eléggé ismertem. Ha nem is szolgáltam őket, leánykoromban el-eljártam hozzájuk napszámba, harasztot kaparni az erdőre, vagy más munkára, ami éppen akadt, s amire az otthonitól ráértem. Mivel a szüleinknek is volt saját földjük, elkelt rajta a gyerekek segítségével. Beniczkyék mindig tisztességgel fizettek, fával, búzával, pénzzel. S aki netalán kölcsönre szorult, az is kapott tőlük, Még akkor is, ha tudták, hogy talán soha nem képes visszaadni. Hallottam, ha egy-egy jó cseléd tehene megdöglött, pótolták az árát. Jól bántak az emberekkel, a cselédeknek nemcsak a birtok központjában biztosítottak lakásokat, hanem a majortól távolabbi csehi utcákon is. Hálás volt érte a nép, akik még élünk, bizony szeretettel gondolunk az előkelő családra.”⁷⁶

1946-ban *Beniczky III. György* visszatért *Egercsehibe Milassyn Kornél Heves megyei főispán* igazolásával, hogy adják vissza neki a kastélyát a beltelekkel együtt. Viszont addigra a *Beniczky-kúriát*

⁷⁶ GYÓNI Gyula 1989. 3.

a Magyar Kommunista Párt és a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség helyi szervezetei részére lefoglalták, és ott még egy napközi otthont is kialakítottak. A kastély és a hozzá tartozó beltelkek visszaadását az MKP helyi vezetői (Horváth Nándor és Zádori Béla) nem csupán határozottan visszautasították, hanem Horváth Nándor meg is fenyegette Beniczkyt, aki ezek után végleg elhagyta Egercsehit.⁷⁷

A negyedik fiúgyermek, Beniczky Aladár 1882. március 28-án született Egercsehiben. Középiskoláit Egerben, a mezőgazdasági akadémiát Mosonmagyaróváron végezte el. Tanulmányai befejeztével a családi birtokon gazdálkodott. 1913-tól önállóan vezette a gazdaságát, amelynek nagysága elérte a 2100 kh-t.⁷⁸ 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején két hétig a hatóságok túszként tartották fogva.⁷⁹ Állandó lakóhelye Egercsehiben volt, ahol a szüleivel élt a családi kúriában. Élete végéig agglegény maradt, maga intézte a gazdaság ügyeit. Halk szavú emberként ismerték, akinek szabadidejét a vadászat töltötte ki.

Beniczky Aladár vadászon, 1929. június 7.

⁷⁷ HORVÁTH Nándor 1982. 217-218.

⁷⁸ CSUKA Zoltán – ÖLVEDI János 1943. 1.

⁷⁹ BÉKÁSSY Jenő 1931. 211.; GULYÁS Pál 1940. II. 1106.

A gazdálkodással hivatásszerűen foglalkozó *Beniczky Aladár-nak* településenként és művelési ágak szerint az 1935. évi hivatalos adatok alapján a következő birtokai voltak, a megye északi részén kh-ban.⁸⁰

Település	Bekölce	Bükkszent- erzsébet	Egercsehi	Mikófalva	Mónosbél	Tamalelesz	Összesen
Terület	978	72	577	311	538	148	2624
Szántó	276	–	182	92	12	3	565
Kert	5	–	7	–	–	–	12
Rét	38	–	17	38	1	–	94
Szőlő		–	1	–	–	–	1
Legelő	60	–	168	174	20	2	424
Erdő	595	72	182	–	503	143	1495
Nádas		–	–	–	–	–	–
Művelés alól kivett	4	–	20	7	2	–	33

Természetesen birtokosként közeleti szerepet is vállalt, a vármegyei törvényhatósági bizottság és a kisgyűlés tagjaként. Emellett a községi képviselőtestület virilis tagja, ugyanakkor a római katolikus egyház világi elnöki tisztét is ellátta, mindamellet, hogy a *Földművelésügyi Minisztérium* gazdasági tudósítója volt.⁸¹

1943 telén autójával vadászni indult, de a gépkocsi útközben meghibásodott, s mire segítséget kapott, addigra súlyosan megfázott, s 1944. február 8-án *Egercsehiben* elhunyt. Temetésén *dr. Szabó Gyula Heves megyei* alispán mondott búcsúztatót, majd február 15-én, a *Közigazgatási Bizottság* ülésén *dr. Monostory Elek* vármegyei főjegyző méltatta érdemeit. Még ugyanazon a napon

⁸⁰ Magyarország földbirtokosai és földbérlői 1937. 425.

⁸¹ CSUKA Zoltán–ÖLVEDI János 1943. 1.; LADÁNYI Miksa 1936. 432.

dr. Hedry Lőrinc főispán a kisgyűlésen mondott a tiszteletére emlékbeszédet.⁸²

*Beniczky I. György és családja 1924-ben.
(A képen a pipával Beniczky György, mellette jobbról Csiki Antónia, a
balszélen Beniczky Elemér.)*

* * *

Beniczky Zsigmond és leszármazottai gazdasági tevékenységük révén fontos szerepet játszottak az észak-hevesi térségben. Birtokaik megélhetést biztosítottak a helyi lakosságnak a földművelésben és az erdőgazdaságban. *Beniczky György* kezdeményezése az egercsehi szénbánya megteremtésére alapvetően megváltoztatta a környék falvaiban élők mindennapjait.

A szúcsi *Antónia-táróban* megkezdett széntermelés, majd az 1906-ban megkötött terrágium-szerződés és a következő évben megindult egercsehi szénbányászat *Beniczky György* családjának erőteljes anyagi gyarapodását eredményezte.

⁸² *Heves vármegye Hivatalos Lapja*, 1944. február 20. 37-38.

Beniczky I. György és felesége az egercsehi bányától működése első három évében a következő bányajövedelmeket élvezte: 1907-ben és 1908-ban 10.000, 1909-től már évi 20.000 korona bérleti díjat kapott. Ezen kívül 1907-1909 közötti három évben 5000 métermázsza, vagyis 50 vagon/év szenet kapott, amely kedvezményes, 4 filléres mázsánkénti áron számítva évi 200 korona értéket képviselt. Ez összesen 40.600 korona tiszta jövedelem, amit még kiegészített az *Antónia-bánya* átadásakor a felszerelésekért és a gépekért felvett 10.000 korona. Tehát három év alatt együttesen 50.600 korona volt a kimutatható bevétele. Az előbbieken kívül további jövedelmet élvezett azáltal, hogy az *Egercsehi Kőszénbánya Rt.* igazgatósági tagja lett. A részvénytársaság alakulásakor az igazgatósági tagok évi tiszteletdíját 1500 koronában határozták meg, ha a jutalék mértéke ezt nem érte volna el.

A Beniczky-család címere

A család vagyonosodásához nagyban hozzájárult az egercsehi bányatelep kiépítése, ugyanis a *Beniczky-birtok* értéke azáltal megszaporozódott, hogy a bányatelepen állandóan 600-800 munkást

alkalmaztak, többnyire idegeneket, akik a mindennapi élelmi- és gazdasági cikkeket helyben szerezték be.

A *Beniczky-család* anyagi gyarapodása bizonyíthatóan 1907-től kezdődött. Említettem, hogy 1893-ban a családi birtok területe nem érte el az 1000 kh-t. *Beniczky I. Györgynek* 1909-ben *Heves megyében* viszont már 2000 kh-nyi, *Erdélyben* további 2250 kh, összesen 4250 kh birtoka volt. A bányalétesítő *Beniczky I. György* örökösei ügyes gazdálkodással tovább gyarapították birtokaikat. Az 1935. évi adatok szerint *Heves megyében Beniczky Elemér* kezén 2126 kh, *Beniczky Aladárnak* 2624 kh, *Beniczky II. Györgynek Romániában* 2250 kh, míg *Beniczky II. György* fiainak *Heves megyében* 767 kh birtoka volt, amelyek együttesen 7967 kh-t tettek ki.

A *Beniczky-fiúk* és unokák kezén levő közel 8000 kh birtok viszont már több mint nyolcszor akkora, mint amennyi *Beniczky I. György* és testvére, *Pál* öröklött családi birtoka (980 kh) volt 1870-ben, s közel kétszerannyi, mint *Beniczky I. György* 1909-ben.

Az anyagi gyarapodást 1907-től 1945-ig folyamatosan fenntartotta a bányavállalat által évente fizetett haszonbérleti díj és az örökösöknek kedvezményes áron számított évi 500 tonna szén.

A fentiek alapján megállapítható, hogy *Beniczky I. György* családja a kisebb középbirtokosok soraiból a módosabb középbirtokosok közé emelkedett egy emberöltőnyi idő alatt. A család társadalmi és gazdasági emelkedése alig fél évszázadig tartott. Ezt a felfelé ívelő pályát végleg megtörte, s annak minden korábbi eredményét a nullával tette egyenlővé a háború végén, 1944-45-ben *Magyarország* szovjet katonai megszállása, majd a gazdaság és politika erőszakos, szovjet modell szerinti radikális átalakítása.

* * *

Zárógondolatként elmondható a *Beniczky-családról*, hogy a *Beniczkyek* sajátos nemesi jogállásúak. Sajátosak már csak azért is, mivel a hazai nemesség története az európai nemességétől eltérő. Míg az utóbbié töretlennek mondható, addig a hazai nemességé 1526 után új irányt vett, előbb a kettős királyság idején, majd pedig 1541-től, a középkori magyar állami önállóság megszűntével.

Nálunk, Magyarországon a Habsburgok az 1526 és 1918 között eltelt 382 évben nagyon sok nem magyar eredetű családot juttattak főnemesi címhez és birtokhoz, kihasználva a kincstár jogát, hogy a kihalt magyar főnemesi és nemesi famíliák vagyona a fiskusra szállt. Ezért a hazai mágnás családok nagyobb részének a története nem oly régi, mint a főnemesi cím nélküli ősnemesi családoké. A magyar arisztokráciának előbb említett vegyes összetétele a *Habsburg-ház* magyarországi uralma idején alakult ki, gyakran idegenből jött vagy a birodalmi érdekeket kiszolgáló nem magyar családok révén. Miközben a sokkal régibb, *Árpád-kori* gyökerekkel rendelkező ún. „*de genere*” nemesi családok, megtartva birtokaikat és a magyar nemességben játszott vezető szerepüket, a vármegyei életbe szorultak vissza.

A *Beniczkyek* egyértelműen az utóbbi réteghez tartoztak azzal, hogy a család története IV. *Béla király* koráig követhető. A 18. és a 19. században ez a réteg alkotta a *bene possessionates*-t, vagyis azt a középbirtokos nemességet, amelynek politikai mozgalmait teremtették meg a polgári államot Magyarországon.⁸³ *Beniczky György* példája mutatja, hogy jelentős szerepet töltött be Magyarország modernizálásában a nagyipari kapitalizmus megszületésénél, továbbá azzal is, hogy szívós munkája eredményeként létrejött *Heves megye* egyetlen mélyművelésű szénbányája.

Az egercsehi szénbánya az üzem 1990. február 1-i végleges bezárásáig az észak-hevesi térség legnagyobb munkáltatójaként a környék lakóinak majd' száz éven át megélhetést és jövőt biztosított. A vállalat alapításakor az előzetes szénkutatások nyomán jól becsülték meg a várható szénkészletek nagyságát, amikor az üzemidőt 90 évben határozták meg. A részvénytársaság és jogutód vállalatok 84 év alatt maximálisan kiaknázták a rendelkezésre álló szénmezőt. Az üzem megszűnésének több oka is volt: elsősorban a feltárt szénvagyon leművelése; az időközben bekövetkezett energiaváltás, vagyis a széntüzelésről a gáztüzelésre való átállás is segítette a ráfizetéssel járó termelés megszüntetését; az 1989-1990-es társadalmi, gazdasági és politikai változások pedig végleg megpecsételték az egercsehi bánya sorsát.

⁸³ TAMÁSKA Péter 1997. 10.

Irodalomjegyzék

- A Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara jelentése
1894 *Borsod, Gömör-Kishont és Heves vármegyék 1893. évi közgazdasági viszonyairól*. Miskolc.
- BÉKÁSSY Jenő
1931 *Heves vármegye újjáépítése Trianon után*. Budapest. Hungária Hírlapnyomda Rt.
- BONA Gábor
1998 *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. I. Budapest. Heraldika Kiadó.
- BOROVSKY Samu (szerk.)
1909 *Heves vármegye*. Budapest.
1914 *Temes vármegye*. Budapest.
- BÖCKH János – GESELL Sándor
1898 *A magyar korona országai területén művelésben és feltárófelben lévő nemesfém, érc, vaskő, ásványszén, kőszó és egyéb értékesíthető ásványok előfordulási helyei. A m. kir. bányakapitányságoktól nyert hivatalos és egyéb adatok nyomán bányakapitánysági kerületek szerint*. Budapest. Franklin Társulat.
- CSIFFÁRY Gergely
1977 *Az Egercsehi Szénbánya története. 1901-1976*. Eger. Szerk.: Kovács Béla. (Tanulmányok Heves megye történetéből 3.)
- CSUKA Zoltán – ÖLVEDI János (szerk.)
1943 *Magyar föld – magyar nép. (A megnagyobbodott Magyarország közsegeinek adattára.) II. kiadás. Személyi adattár 1-75*. Budapest. Magyar Írás Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
- DERCSÉNYI Dezső – VOIT Pál (szerk.)
1972 *Heves megye műemlékei*. II. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- DÉRY Károly (szerk.)
1896 *Magyar Bánya-Kalauz. Ungarisches Montan-Handbuch*. IV. évf. Bécs.
1900 *Magyar Bánya-Kalauz. Ungarisches Montan-Handbuch*. V. évf. Bécs.
1905 *Magyar Bánya-Kalauz. Ungarisches Montan-Handbuch*. VI. évf. Bécs.
1910 *Magyar Bánya-Kalauz. Ungarisches Montan-Handbuch*. VII. évf. Bécs.
1914 *Magyar Bánya-Kalauz. Ungarisches Montan-Handbuch*. VIII. évf. Bécs.

- FABÓ Henrik – ÚJLAKI József (szerk.)
 1906 *Sturm-féle Országgyűlési Almanach 1906-1911. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól.* Budapest.
- GULYÁS Pál (írja és szerkeszti)
 1940 *Magyar írók élete és munkái.* II. kötet. Budapest.
- GUNST Péter
 2001 *A magyarországi földreform (1945.) = Történeti tanulmányok IX. A Debreceni Egyetem Történeti Intézetének kiadványa.* Szerk.: Takács Péter. Debrecen. 63-70. (Acta Universitatis Debreceniensis. Series Historica LIII.)
- GYÓNI Gyula
 1989 *Kúriális álmok. Idegenforgalmi centrum Egercsehiben = Heves megyei Népszerűség,* november 9. 3.
- HAEFFLER István (szerk.)
 1940 *Országgyűlési Almanach az 1939-44. évi országgyűlésről.* Budapest. MTI Rt. Nyomdája.
- HORVÁTH Nándor
 1982 *Az egercsehi bányamunkások harca az MKP tömegbefolyásának növekedéséért (1944-1946) (Visszaemlékezés.) = Szecskó Károly (szerk.): A Heves megye munkásmozgalom története II.* Eger. 213-228.
- KALECSINSZKY Sándor
 1901 *A magyar korona országainak ásványszenei (kőszenek, barnaszenek, lignitek) különös tekintettel a kémiai összetételükre és gyakorlati fontosságukra.* Budapest.
- Keresztény Magyar Közéleti Almanach
 1940 I. kötet. Budapest.
- KOVÁCS Béla
 1991 *Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 1. Heves megye.* Budapest. Központi Statisztikai Hivatal.
 1996 *Bélapátfalva története.* Bélapátfalva. Borsodi Nyomda Kft.
- LADÁNYI Miksa (főszerk.)
 1936 *Hevesvármegyei Ismertető és Adattár.* Budapest. Magyar városok és vármegyék monográfiája XX.
- LEHOCZKY Alfréd
 1967 *A borsodi szénbányászat története.* II. 1900-1914. Miskolc.
- Magyarország földbirtokosai és földbérlei
 1937 (Gazdacímár.) *A 100 kat holdas és ennél nagyobb földbirtokok és földbérletek az 1935. évi adatok alapján.* Budapest.

NAGY Iván

1858 *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal.* III. Pest.

NOSZKY Jenő

1926 *A Mátra hegység geomorfológiai viszonyai.* Budapest.

Országos Mezőgazdasági Címtár

1936 Országos rész. Felelős kiadó: Kiss Eleménné. Kaposvár.

SCHRÉTER Zoltán

1927 *A borsod-hevesi szén- és lignitterületek bányaföldtani leírása.* Budapest.

SZLUHA Márton

2008 *Sáros, Túróc vármegye nemes családjai. Felvidéki nemes családok.* II. Budapest. Heraldika Kiadó.

TAMÁSKA Péter

1997 Heinrichek és Beniczkyek. Egy polgári és egy nemesi család kései találkozása. = *Turul*, 70. köt. 1997/1-2. sz. 5-11.

Az egercsehi szénbánya igazgatói lakása. (Képeslap az 1920-as évekből.)